

Komisija za odprave v tuja gorstva PZS – 50 LET

Pred pol stoletja je PZS ustanovila Komisijo za odprave v tuja gorstva. Že deset let pred tem je prvi človek stopil na najvišji vrh sveta (1953), še tri leta prej pa na prvi osematisočak sploh. Prvi Slovenec je sicer plezal na osematisočak že devet let prej, a kot državljani Argentine (kar že samo po sebi kaže na razliko med možnostjo in sposobnostjo). Leta 1960 je na Trisulu v indijski Himalaji delni uspeh dosegla naša prva odprava, a brez nadaljevanja. Končno pa je prevladalo spoznanje, da bomo le z občasnimi akcijami, brez sistematičnega pristopa krovne planinske organizacije, ostali le slučajni gostje najvišjega gorstva sveta, torej skromni sledniki drugim alpskim narodom. Osvajanje Himalaje poleg plezalnih veščin terja organizacijo, logistiko, paleta dejavnosti in znanja, ki jih doma in v Alpah ni treba. Tako je PZS daljnega leta 1963 z ustanovitvijo Komisije za odprave v tuja gorstva (KOTG) zakoličila okvir in pot k ciljem, vrednih alpskega naroda. Alpinisti sicer radi romantično rečemo, da je pot že sama po sebi cilj, vendar so bili tokrat cilji tisti, h katerim je bilo treba poiskati poti in najti sredstva zanje. Most med željami in uresničitvijo sicer je pot, vendar pot kot trdo delo in ne tavanje sem in tja.

Ker gre za pol stoletja, sem obdobja razdelil po desetletjih in skušal iz podatkov odprav izluščiti značilnosti, poudarke, tudi dileme in smeri, ki so kazale na razvoj in gibanje v prihodnost.

Začetek obdobja 1963–1973 zaznamujeta »ogrevalni« odpravi v Kavkaz 1963 in 1964. Izraz »ogrevalni« ni podcenjevalen, nakazuje le, da je bila bistvena smer Himalaja in da so te akcije, čeprav same z zahtevnimi cilji, služile hkrati za otip alpinistov in s tem že prvo selekcijo bodočih himalajskih moštev. Leta 1965 se je že naslednja odprava usmerila na Kangbačen, visok sedemtisočak v nepalski Himalaji, enako peta, šesta pa se je uspešno lotila velike stene osematisočaka Makaluja. Ta skoraj polni uspeh je obrnil azimut v smer naše himalajske prihodnosti. Če smo že zamudili osvajanje najvišjih vrhov, bodimo med prvimi pri premagovanju njihovih najtršjih obzidij.

Tako smo **naslednje desetletje (1973–1983)** z izpiljeno organizacijo na visokem sedemtisočaku uspešno dokončali vzpon po južni steni Makaluja (1975), šele tretji prvenstveni vzpon po veliki steni na osematisočak v himalajski zgodovini. To je bil hkrati vzpon Slovencev na najožji vrh svetovnega alpinizma. Načelu »po prvenstvenih smereh na najvišje vrhove« smo uspešno sledili na Gašerbrumu (1977) in 1979 na Everestu. Slednji z vzponom po Zahodnem grebenu predstavlja tehnično in logistično težjo smer od štiri leta starejše Britanske v Everestovi jugozahodni steni. Še v istem desetletju sledita gigantski steni Lotseja in Daulagirija, ta z več kot dvotedensko odisejajo na alpski način, ter poskusa na dva druga osematisočaka. Ta dejanja spodbudijo odpravarsko dejavnost tudi v drugih republikah takratne Jugoslavije, pri Slovencih pa društvene v Himalajo (Gaurišankar, Gangapurna) in druga visoka gorstva Azije (Hindukuš) in Amerike (Andi). Najpomembnejše akcije tega obdobja je podprla država, posamezne tudi Slovenija, večino manjših pa pokrovitelji in podporniki, tudi z omogočanjem višinskih del alpinistom. Velik del opreme so izdelala domača podjetja, takrat smo bili tehnološko še precej blizu Zahodu.

Desetletje 1983–1993 je gotovo najbolj razgibano, bolje rečeno, pestro v naši dosedanji himalajski zgodovini. Največ vzponov na osematisočake, največ prvenstvenih smeri nanje, prav tako na visoke sedemtisočake. Odprave smo iz klasičnih oblik postopoma preoblikovali v bolj sodobne, sledeč mentaliteti in tehničnemu napredku alpinistov, spremembam orodja in prehrane ter hitrejšemu transportu. Tako je bila baza pogosto le skupno naselje za naveze z različnimi cilji na isti gori ali v soseščini. Alpski način in solo vzponi niso bili več izjema. Himalaji sta se pridružila še Karakorum in Tibet, oba z novimi smermi na tri osematisočake. Ton in barve tej dobi dajejo tudi težke skalne in z ledom kombinirane smeri po vsej Himalaji. Precej odprav je tudi nacionalno mešanih; ob naših Hrvatih in Makedoncih najdemo Italijane, Američane, Poljake, Britance, Švede, Mehičane. Uspešnih odprav na osematisočake je bilo 18, z osmimi prvenstvenimi smermi nanje. Je pa, po dveh mrtvih v prejšnjem desetletju, tokrat ostalo v Himalaji pet naših alpinistov. Finančno breme tega desetletja so večinoma nosila podjetja in banke – poleg alpinistov samih in njihovih organizacij, seveda. Organiziranje odprav je tudi ob večji elastičnosti himalajskih držav postalo lažje, tamkajšnje agencije bolj strokovne, pomoč višinskih nosačev se je zmanjšala, ob vzponih na alpski način pa sploh omejila na pristop od baze do vznožja stene.

Leta 1993–2003. Ob enajstih uspehih na osemtisočakah je bila prvenstvena smer ena sama, a medijsko daleč najbolj odmevna: solistična v Daulagiriju, sicer že druga naša v južni steni. Vse drugo so bile ponovitve klasičnih pristopov. So pa barvo prvenstvenosti dali trije prvi smučarski spusti: z Gašerbruma po Japonskem ozebniku, z Anapurne in Everesta pa sploh prvič od vrha vse do baze. Z Anapurno smo leta 1995 tudi uspešno končali osvajanje vseh 14-ih osemtisočakov. Druga značilnost je izrazil porast števila manjših odprav in odličnih vzponov na alpski način, pa tudi solističnih. Tretja je prodor v Sikim, indijsko zvezno državo vzhodno od Nepala. Žal so le leto po naši uspešni izvidnici k vzhodni steni Kangčendzenge (z vzponom na Siniolču, 1994) sikimske oblasti iz verskih razlogov prepovedale vzpone na vse višje vrhove. Vse več je mešanih odprav, torej tujcev v naših in naših v tujih. Nujno prilagajanje alpinistov in ciljev je dalo dragocene izkušnje in vplivalo na prihodnje podvige.

Poleg od leta 1991 »novih« iz BiH in Hrvaške nastopajo še državljani Avstrije, ZDA, Mehike, Nemčije, Nizozemske, Francije, Madžarske, Rusije, Italije, Britanije, Kanade, Poljske in Kazahstana. Ob PZS je vedno več organizatorjev odprav društev, posameznikov pa tudi samih pokroviteljev. To pa je hkrati obdobje najštevilnejših žrtev med himalajci: sedem jih je umrlo tam, nekaj pa v domačih gorah.

Leta 2003–2013. Če je bila KOTG nekako do leta 2003 glavni usmerjevalec in najpomembnejši organizator himalajske dejavnosti, je bila v zadnjem desetletju bolj podpornik in organizacijski pomočnik odpravam in navezam. Število akcij se je močno povečalo, tudi na osemtisočakah, uspešnih je bilo še več (14), zato pa le z dvema prvenstvenima smerema (Čo Oju in Anapurna). Vzroki so v želji po osebнем uspehu, za posameznika lažje dosegljivih sredstev iz lokalnega okolja, tudi v vodništvu, kombinaciji s komercialno dejavnostjo. Izguba časa in negotovost rezultata sta pomemben dejavnik pri zmanjšanju zanimanja za visoke cilje. Nižji nudijo več možnosti sprotne izbire in spremembe, veliki pa nobene. Uspeš ali pa ne! Vendar je opaziti izrazit porast kakovosti vzponov na šesttisočake, kjer so potegnili nekaj osupljivih novih smeri v skali in ledu. Žrtev je bilo manj, pet v tem obdobju, a med njimi štirje izkušeni himalajci. Če s pogledom zdrsimo po udeležencih odprav, opazimo izrazito menjavo generacij. Za tega, ki dogajanja ne spremlja tekoče, so to sama nova imena. Sodelovanje s tujimi alpinisti, naših pri njih in njih pri naših odpravah, je že skoraj pravilo.

Ko se ozremo čez to polovico stoletja nazaj, lahko opazimo, da so nacionalne cilje prvega obdobja alpinisti posvojili kot svoje, da pa v zadnji dobi PZS vzame njihove osebne cilje za svoje in jih tako tudi obravnava in podpira.

Pred koncem se dotaknimo še »stranskih« dejavnosti te komisije. V vsem obdobju so jo po vrsti vodili **Pavle Šegula** (1963–1975), **Aleš Kunaver** (1975–1979) in **Tone Škarja** (1979–2013), vsi le prvi med enakimi, kot moram reči za njene zveste sodelavce v vseh obdobjih. Brez znanja in zavesti, kam in kako je treba, ne bi Slovenija dosegla tako visokega mesta.

Ta strokovni organ, če mu tako rečem, je bil v primerjavi s podobnimi v drugih športih skoraj zastoj. KOTG je lahko začela le ljubiteljsko, potem pa s tem načinom ni mogla nehati. Ob osnovni dejavnosti je KOTG skrbela za nemoteno in neprekinjeno sodelovanje z Nepalom pri izobraževanju njihovih vodniških kadrov vse od leta 1979 naprej. Včasih brez težav, drugič pa s polomljenimi nohti od praskanja za denarjem. S šolo je pač tako, da je ne smeš prekiniti. Prekinitev bi bila ukinitev. Vsaj toliko, kot za izobraževanje Nepalcev, nam je šlo za čast Slovenije. Ne bi šlo, če ne bi za Kunaverjem delo po vrsti nadaljevala Peter Markič in Bojan Pollak. Posebno slednji je najbolj zaslužen za to, gotovo najdaljšo izobraževalno pomoč nepalski planinski organizaciji. Tretja stvar je Mednarodni gorski muzej v Nepal, kjer je Slovenija dostojno zastopana v družbi najuglednejših himalajskih velesil. Tudi zaradi vsega tega in še mnoge, kar ne more biti zajeto v tem že tako obsežnem prispevku, je Slovenija bolj znana in cenjena.

Za vsako prihodnost rečemo, da je negotova, vendar obenem vemo, da bo prišla. Če se izrazim s prispodobo, vredno tega pustolovskega športa – ali športne pustolovščine: »Prerija je velika, široka, obzorje časa in prostora neomejeno, divjih mustangov na njej dovolj, in gotovo se bo našlo dovolj jezdecev, ki se bodo zavihteli na njihove hrbte in sledili zvezdam svojih sanj. Če bodo te tudi slovenske, toliko bolje.